

# Naturhistorie fra Danmark: På jagt efter danske orkidéer

Tekst og fotos af Bente og Amdi Nedergaard

Gennem guidede ekskursioner er vi blevet mere interesserede i naturen, og i særdeleshed i orkideer. Vi er medlemmer af Jydsk Naturhistorisk Forening, som hvert forår/sommer arrangerer forskellige ekskursioner ud i den danske natur. Den 24. maj var vi med på en tur til Staksrode Skov ved Vejle Fjord, hvor botanikeren Peter Wind fortalte om orkideer, halvgræsser, Vikke-arter, Elfenbens Padderokke og mange andre planter. I en lysning i skoven åbenbares en imponerende klynge af Stor Gøgeurt, som her findes på det nordligste voksested i Danmark.

Vi arbejdede os på turen gennem vild naturskov med væltede træer, skabt af den plastiske ler i undergrunden, og her stødte vi på Skov-Gøgelilje (Figur 2.a) og Bakke-Gøgelilje *Platanthera bifolia*, Rederod og Ægbladet Fliglæbe (Figur 2 b). Rederod, *Neottia nidus-avis* er en næsten helt igennem vissenbrun orkide, som kan

være svær at få øje på i en mørk skov. Rederod indeholder kun ganske ubetydelige mængder klorofyl og er helt afhængig af sin svampepartner. Den bliver op til 30 cm høj. Den blomstrer fra sidst i maj, i juni og juli og har blomster, som dufter af honning. Den findes hist og her i Østdanmark og vokser mest i mørke skove. Bakke-Gøgelilje bliver også op til 30 cm høj, og har en tæt klase af gullighvide blomster, der dufter stærkt af kaprifolium. Den findes hist og her i Nordjylland, men er sjælden i resten af Danmark.

Ud over orkideerne stod en masse andre blomster i fuldt flor, bl.a. Sanikel *Sanicula europaea* og Mælkeurt *Polygalaceae vulgaris*. Vejret var flot og klart, så klart at vi fra skovskrænterne havde udsyn til Røjle Klint på Fyn og Æbelø.

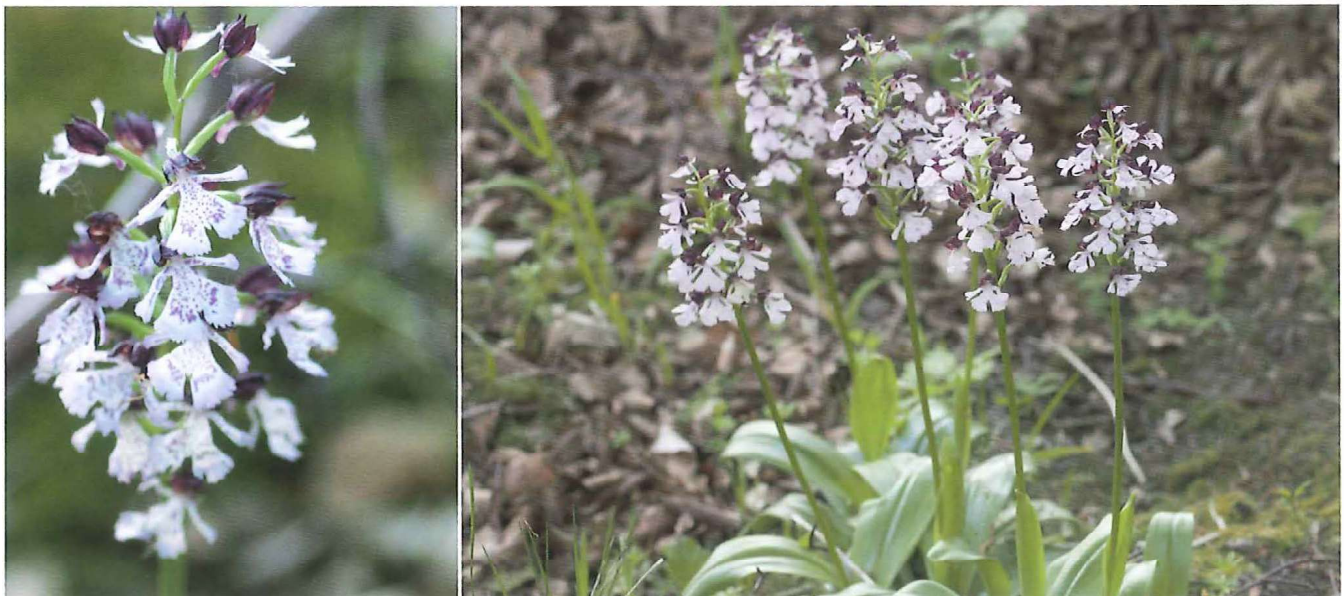
På turen med Peter Wind var gøgeliljerne endnu ikke helt sprunget ud, så et par dage

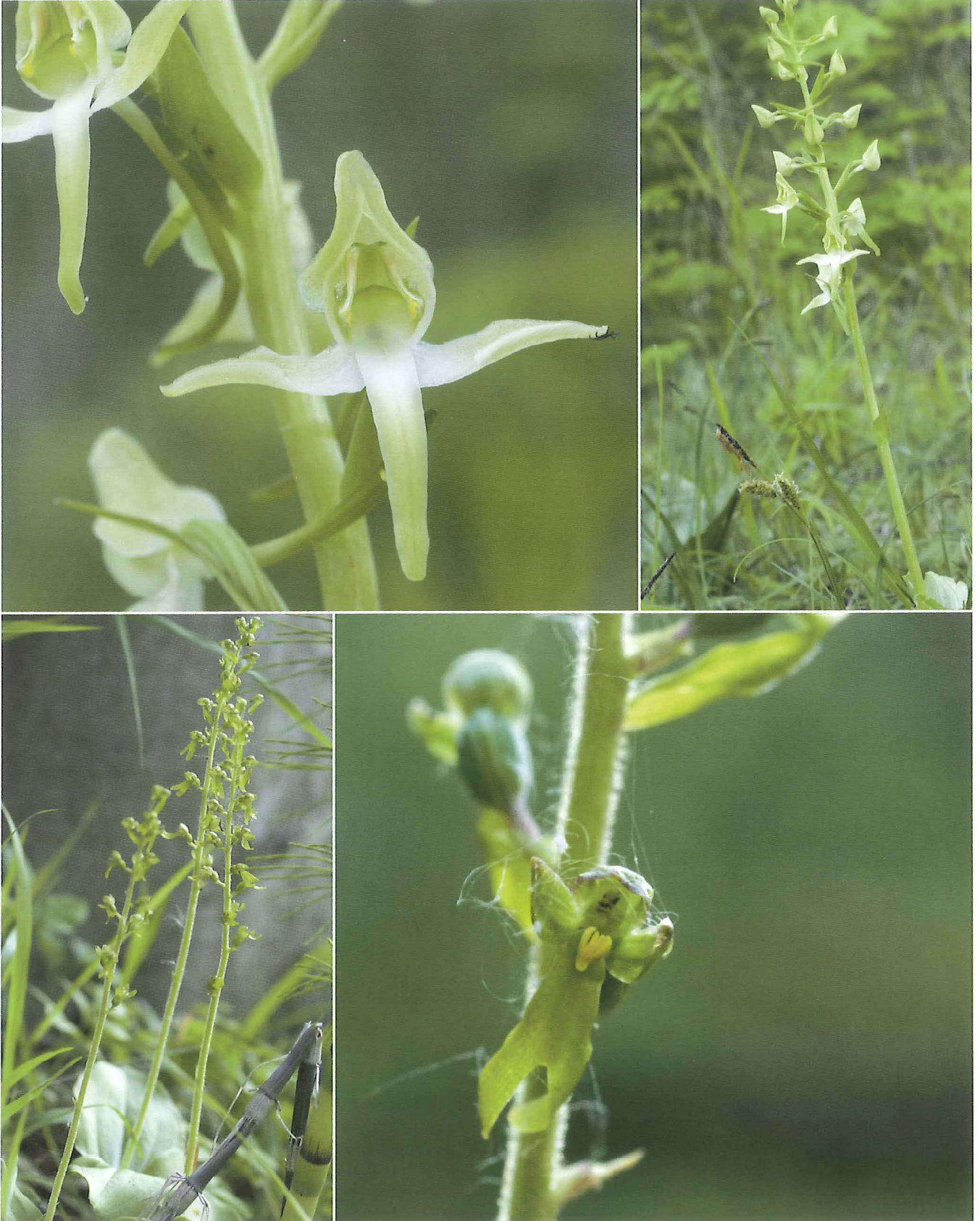
senere brugte vi en søndag eftermiddag på at køre en tur til Staksrode Skov endnu en gang. Denne gang var gøgeliljerne sprunget ud og stod med deres hvide sarte blomster flere steder i skovbunden.

9. juni var der arrangeret en ekskursion til Randbøl Hede ledet af naturvejleder Peer Høgsberg. Vejret var blæsende den dag og det regnede, men en halv snes mennesker trodsede vejret og deltog i turen over heden, hvor der livligt blev botaniseret. Mange af planterne var både sjældne og ganske små, og der blev fundet Almindelig Månerude, ulvefod *Lycopodiella clavatum*, Cypres-Ulvefod *Diphasiastrum tristachyum*, Tormentil *Potentilla erecta* og Troldurt, og også en lille koloni af Plettet Gøgeurt, som stod lidt udsat midt i et spor. Peer Høgsberg fortalte desuden om granathuller fra krigens tid.

Figur 1. (nederst tv. og th.) Stor Gøgeurt, *Orchis purpurea*, fra Staksrode Skov. Stor Gøgeurt er vores største orkide. Den bliver op til 60 cm høj og kan have over 100 blomster, der er blegrøde med prikker. Der findes også en helt hvid variant. Den blomstrer i maj og begyndelsen af juni.

Figur 2. (side 101) øverst: Skov-Gøgelilje *Platanthera chlorantha*, Staksrode Skov. Blomsterne hos Skov-Gøgelilje har en sød duft om aftenen, som tiltrækker natsværmer. Når natsværmeren herefter besøger en ny Skov-Gøgelilje, vil den afsætte blomsterstøv i den nye blomst, som på denne måde bliver bestøvet. Nederst: Ægbladet Fliglæbe fra *Neottia ovata* Staksrode Skov.







Figur 3, øverst: Biblomst, *Ophrys apifera*. Findes ifølge litteraturen kun to steder i Danmark. Det er nær Horsens og ved Roskilde. Vi fotograferede den 1. juli i Søvind nær Horsens. Nederst: Rød Skovlilje, *Cephalanthera rubra*. De fleste står godt og sikkert låst inde i Frueskoindhegningen, men vi fandt et enkelt eksemplar udenfor indhegningen, som var lidt lettere at få ram på med kameraet. Rød Skovlilje blomstrer i juni og juli. Den er blevet meget sjælden, og findes kun få steder i Nordjylland, på Midtsjælland og på Møn.

Efter disse guidede ekskursioner søgt vi informationer om, hvor forskellige arter af orkideer i Danmark gror. Vi fandt bl.a. information om, hvor vi kunne finde den meget sjældne Biblomst, som i Jylland kun findes nær ved Horsens. En søndag eftermiddag, 1. juli begav vi os af sted til mergelgraven, hvor Biblomst (Fig. 3a) skulle vokse. Mergelgraven ligger godt i læ, og her fandt vi den lille plante. Vi traf et par lokale beboere fra området, som fortalte, at der for blot et par år siden var blevet talt ganske mange Biblomster der, men at der i år var ikke var så mange. Vi talte blot otte individer.

Vi havde også fået fortalt, at der var Rød Skovlilje (Fig. 3b) i indhegningen med orkideen Fruesko i Rold Skov. Søndag den 7. juli var det godt vejr, og så besluttede vi, at den måtte vi altså se. Udstyret med Naturstyrelsens lille kort, der lige antyder hvor fruesko-indhegningen er, begav vi os af sted med kameraer og stativ. Heldigvis var der skilte der viste vej, og vi fandt let frem til indhegningen. Røde Skovliljer stod midt i indhegningen - nogle ganske få

stykker, som ikke var lette at fotografere på flere meters afstand i skovens skygge. Men heldigvis fandt vi en enkelt Skovlilje, som havde sneget sig uden for indhegningen, som så blev fotomodel. Efterfølgende gik vi en tur rundt om en lille dam i skoven, hvor der voksede kæruld, *Digitalis Digitalis purpurea*, og hvor der var utrolig mange smukke insekter.

I løbet af foråret og sommer holdt vi øje med steder i vores lokalområde, hvor vi vidste, der var orkideer. I Hørretskoven, som ligger kun et par kilometer fra vores bopæl, er der en eng midt i skoven, hvor der vokser Maj Gøgeurt. Andre steder i skoven findes Skov-Hullæbe, som måske ikke er så prangende, men alligevel ganske smukke.

Nær ved Stilling Sø er der en tunneldal, dannet i den sidste istid, Pilbrodalen, hvor der, på de øverste og lidt vanskeligt tilgængelige skrænter af plastisk ler, vokser gøgeurter.

Det lykkes ikke altid, at finde det man sø-

ger. Vi har været på tur til Gåsehullerne på Fanø for at se efter den ganske lille orkide, Hjerterbladet Fliglæbe *Neottia cordata*. Vi fandt den ikke men meget andet: Soldug, Ensian og sågar en meget sulten ræv. Ligeledes søgte vi efter Sumpullæbe *Epipactis palustris* i et moseområde vest for Aarhus, men fik ikke andet ud af turen end våde sko. Det vil dog ikke forhindre os i til næste sommer igen at tage ud for at se efter flere planter og orkideer samt andre spændende danske naturfænomener.

Til slut dog et enkelt lille suk: På vore ture rundt for at se efter orkideerne, har vi af og til oplevet, at der har været orkidetyve på spil. Planter er gravet op, foryngelsesknoldene fjernet, hvorefter dette års plante er sat ned i jorden igen. Det overlever orkideen ikke. Andre gange har vi set, at blomsten er blevet plukket - og derved bliver der ingen frøspredning det år. Alle danske orkideer er totalfredede. De må hverken plukkes eller graves op. Lad planterne stå i deres naturlige omgivelser, så kan alle fortsat kan gå ud og nyde dem år efter år.

Figur 4 (tv): Skov-Hullæbe *Epipactis helleborine* fra Hørret Skov. (Th) Plettet Gøgeurt *Dactylorhiza maculata* fra Randbøl hede.

